

DERECHOS DE LOS PUEBLOS Y BARRIOS ORIGINARIOS Y COMUNIDADES INDÍGENAS RESIDENTES EN LA CIUDAD DE MÉXICO

Ayuuuj *Mixe alto del centro*

Descarga en español y lenguas indígenas en:

<https://piensadh.cdcm.org.mx/index.php/folletozap/2024-indigenas>

¿Mnajä'äp mejts ku?

Mayjēp jä'äy yää nēwemp jyujky'ätt. Jajp jä'äy pēnety tsēnaatyēp mää ja käjp metep tēyēp'etēp yää nyaxkētāknēt, metep kyēm y'ää y'ayuujk kyäjpxtēp, metep tēkatsy jyēnmä'āny jēts tēkatsy jyujky'ājtēn t'aknäxt, jēts jajp jä'äy metep wenk käjp tso'ntēp jēts metep y'ää y'ayuujk jēts jyēnmä'āny yää mēēt jyä'ätt.

Yä'ät mayjējp jēnmä'āny jēts ää ayuujk mējk'ājtēn myēēpy yä'äy et, **japety yakxēemo'oy pluricultural, plurilingüe jēts pluriétnica.**

Mää atom n'et naxwiiny tiki'pxy äxtujk ää ayuujk metep yää yakkäjp xp metep yää jujky'ājtp, jēts yää nēwemp äxtijxymyājkmujk ää ayuujk yakkajpxy ja' kējxp ku may jä'äy yää myent nyaymukt.

Ja ää ayuujk metep jawaan may yakkäjp xp jēts metep kajaa mējk'ājtēn yää nēwemp myēēt'ajtpy ja' náhuatl, mixteco, otomí, mazateco, zapoteco jēts mazahua.

Mää ja Constitución Política de la Ciudad de México (neky ana'mp) yakmējāw jēts yaknētēnay ja:

◇ **Los pueblos y barrios originarios**, ja' käjp metep jayen ojts yää nyaxkētä'äkt, ku katnmēm näjty ja akätstējk jyä'ät, pēnety ja jyujkyājtēn, ja tyunk, ja tsyēnä'äyēn jēts ja jyantsyā'äwēn kēm tpatunt.

◇ **Las comunidades indígenas residentes**, ja' jä'äy metep wenkkäjp tso'ntēp jēts yää nēwemp tsēnaatyēp, metep ja jyantsyā'äwēn, yää y'ayuujk, tyunk jēts y'ejxtä'änēn mēēt yää myent jyä'ät.

¿Tii mejk'ajtën tiy'ajtën myëet'ajtëp ja pueblos y barrios originarios y comunidades indígenas residentes?

Nay ja' mejk'ajtën tiy'ajtën metep na'muk jä'äy myëet'ajtëp metep yaknaskäjp xëp mäa ja neky ana'mp mäa atom n'etën jëts metep mäa wenk etë'n.

Ja' mejk'ajtën tiy'ajtën metep yë' ja'y myëet'ajtëp:

◆
Ku kë'm yää y'ayuujk t'aktu'untët, ku t'akmëjët t'akmayët, ku y'unx y'anä'äjk tanë'ejxët ja jyaitsä'äwën jëts xë'n kë'm jyujky'ät.

◆
Ku kë'm najäwët pën tseyejpy ku nyakyupëkët nyaynyajäwët äxtam ayuujk jä'äy.

◆
Ku kë'm tanëwetsët xë'n jyujkyätänt, xë'n tyunk t'akyo'oyä'änt.

◆
Ku ja mëjcutunk ja käjp y'ää y'ayuujk t'ampto'ot jayen pën jaa tiety tunä'änt ok tjënmä'äny'ät.

◆
Ku kë'm y'et nyaxwiiny t'ixyetët, tjëntsë'ëkët jëts t'aktunkpäätët xë'n kë'm tanëwetsët.

◆
Ku ja tuknäx'ajtën yakpatu'nt jëts ka't yak'ëjxwetstët.

◆
Ku ja jä'äy pënety tuntëp mäa tseytyäjk tnajäwët xë'n ja ayuujkjä'äy jyujky'ät jëts nayte'n ja y'ää y'ayuujk.

◆
Ku ja jä'äy pën ja ää ayuujk amaxan yaknajxpy pyëtëkët pën te'n t'akmay'aty jam mäa tribunales.

◆
Ku ja yak'ëxpëjkën kyë'm ayuujk nyäxt jëts nayte'n amaxan jëts ku yakmëjjäwët xë'n tëkatsy tëkatsy käjp jyujky'ät.

◆
Ku tmëet'ätët kë'm tseytyäjäjk jëts ku yakmëjjäwët jëts yakkupëkt ja y'ääy ja y'ujts metep mëet nyaytseyët.

◆
Ku ja jä'äy pën nnëtënyäjnëp tnajäwët ja y'ää y'ayuujk jëts xë'n jam mäa kyäjp jyujky'ajtën t'aknäxt.

¿Tii yä'ät mejk'ajtën tiy'ajtën y'atënaapy?

Yää nëwemp kajaa ayuujk jä'äy yak'atëny jëts ka't ja myëjk'ajtën tiy'ajtën yakpatu'nt:

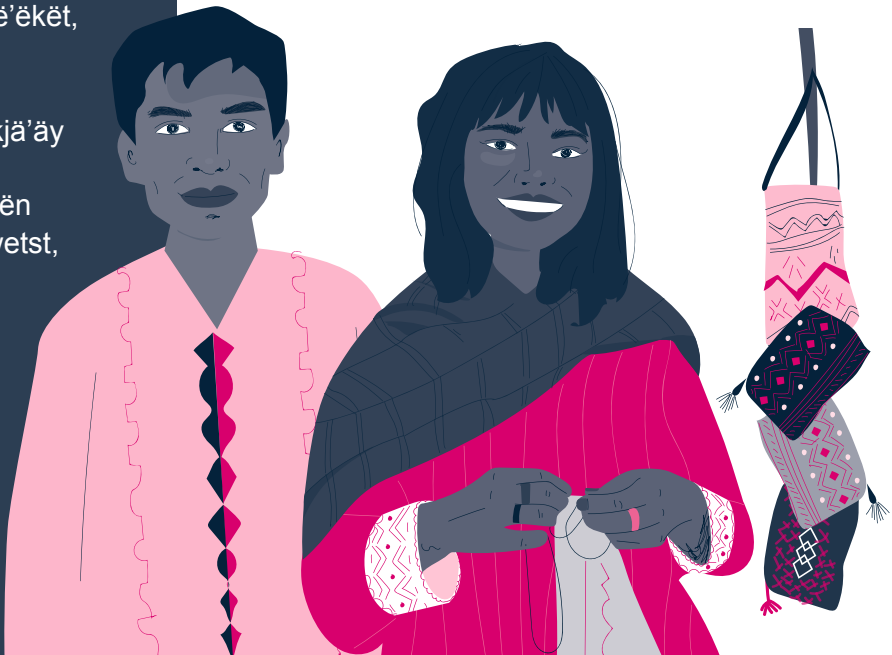
- ◆ Ku yak'ëxwetst ja' këjxp ku tëkatsy wyeen y'ää ok nye'kx kyojpk yak'ijxy, ku wenk käjp tsoont ok ku tëkatsy ayuujk kyäjpxt.
- ◆ Ku ka' awä'äts'ajtën yakmo'oty jam mäa tseytyäjäjk, mäa ëjxpëjktäjäjk ok ku tëjk tu'u yaktapëtëkët.
- ◆ Ku ka't yaktukanjäw xë'n ja mëjcutunk tyunk t'aky'oty, ku ka't yaktuktatëk jëts ku ka't ja yää y'ayuujk yak'amptey pën jaa tiety yaknëjënmay käjp jya'.
- ◆ Ku yak'atejtiky jëts ka't pëtëjkë'ëny yakmo'oty mäa paye'etyäjäjk ja' këjxp ku kyë'm ää ayuujk kajpxy, ku ka't pën jä'äy metep nëtënyäp metep ja ayuujk jä'äy y'ää y'ayuujk kyajpxy jëts metep nyajä'äp xë'n käjppjotp jä'äy jyujkyä't.

¿Tii ja mējkuṭunk pat'ājṭēp ku ṭṭu'nt jēṭs yā'āt jā'āy metep pētējkē'ēny yakmay'ājṭēp myējk'ājṭēn ṭiyy'ājṭēn yakpatu'unt?

Mää ja **Constitución Política de la Ciudad de México** ṭnēkajpxy ku ṭukē'y yē' ayuujkkājṭp mējk'ājṭēn ṭiyy'ājṭēn ṭmēēt'āt jēṭs ja mējkuṭunk pat'ājṭēp ku yā'āt kājṭp ṭmējjāwēt, ṭjēṭsē'ēkēt, ṭpētēkēt jēṭs ṭnētēna'aty.

Nayte'n, jajṭp ṭnēkajpxy ku na'muk ayuujkjā'āy jawaan kajaa pētējkē'ēny ṭ'akmay'āt, japety ja mējkuṭunk pyat'aty ku mējk'ājṭēn ṭpējktā'ākt jēṭs ka't ayuujkjā'āy yak'ējxwetst, ku atuknāx yakjēṭsē'ēkēt jēṭs ku yakmējjāwēt xē'n ja ṭsēnā'āyēn kē'm ṭ'aknāxt.

Mää ja **Ley de Derechos de los Pueblos y Barrios Originarios y Comunidades Indígenas Residentes en la Ciudad de México** ṭnēkajpxy ku ja kuṭunkṭējk ok ja jā'āy pēn mēēt kuṭunk ṭuntēp kowan ku ṭjēṭsē'ēkēt, ṭnētēna'aty jēṭs ṭpatu'ntēt yā'āt kājṭp myējk'ājṭēn ṭiyy'ājṭēn.

Tii mējk'ājṭēn ja alcaldías pat'ājṭēp ku ṭu'untēt:

- ◇ Ku mējk'ājṭēn ṭpējktā'ākt jēṭs jā'āy nyamyukt, kyajkxmukt, ṭyunmukt pēn jaa ṭiety mää kājṭp yaktunā'āny.
- ◇ Ku ṭanēpējktāākēt tii mējk'ājṭēn ṭyunāntēp jēṭs ja y'āā y'ayuujk, y'ejxtā'ānēn jēṭs jyantsyā'āwēn ṭpējkē'ēkt jēṭs ṭ'ak'apējṭākt.
- ◇ Ku ṭpējkē'ēktēt jēṭs ṭmājṭsy'etēt ja' kyājṭp y'ejxtā'ānēn jyantsyā'āwē'n, ja xyutu'unēn jēṭs ja jyujky'ājṭēn.
- ◇ Ku yakpatu'unt ku na'muk kājṭp y'āā y'ayuujk yak'ampto'ot pēn jaa ja mējkuṭunk ja neky'ana'mp ṭ'aktēkāṭsā'āny ok pēn jaa ṭiety yaktunā'āny mää ja ayuujkkājṭp y'et nyawiinyē'n jēṭs nēmajṭsk ṭyunmuktēt pēn ṭe'n yaktanēwets.

Na'muk jā'āy pyat'aty ku ṭjēṭsē'ēkēt ja ayuujk kājṭp myējk'ājṭēn ṭiyy'ājṭēn, jēṭs ku awā'āṭs'ājṭēn yakmo'oty ku nyāxtēt ṭyēkēt jēṭs jyujkyātēt mēēt ja ṭuknāx'ājṭēn eyjēte'n mayjā'āy yāā ṭnsēnaymyujkē'n.

¿Metep kutunk atom xpëtëjkë'm jëts ja ayuujkkäjp mëjk'äjten tiy'äjten yaknëtëna'aty?

Secretaría de Pueblos y Barrios Originarios y Comunidades Indígenas Residentes

Yää xpäät

Fray Servando Teresa de Mier 198, col. Centro, demarcación territorial Cuauhtémoc, 06000 Ciudad de México.

Yää mkäjpxt: 55 1102 6500 y 55 5128 3800.

Atención ciudadana: exts. 6500, 6542, 6543 y 6578.

Servicios de asesoría legal: ext. 6578.

Servicios de interpretación y traducción en lenguas indígenas: ext. 6575.

Página web: <https://www.sepi.cdmx.gob.mx>

 /sepicdmx

 @sepicdmx6096

 @SEPICDMX

Traducción al mixe alto del centro:
Diana Laura Domínguez Martínez.

SEPI

D. R. © Comisión de Derechos Humanos de la Ciudad de México-DEIDH y DEPADH, 2024.
D. R. © Secretaría de Pueblos y Barrios Originarios y Comunidades Indígenas Residentes, 2024.

Pën jawaan xaknajäwya'äny ja derechos de los pueblos y barrios originarios y comunidades indígenas y'ayuujk yää x'ejxtä'äty: <https://piensadh.cdahcm.org.mx>

¡Mën yää mäa ja Comisión jëts jawaan xaknajäwët! Pën ka't ja kutunktëjk mëjts mëjk'äjten tiy'äjten tjëntsä'ëk, yakjäjtp ku xnëmätjääkët.

Comisión de Derechos Humanos de la Ciudad de México

Yää xpäät

Av. Universidad 1449, col. Pueblo Axotla, demarcación territorial Álvaro Obregón, 01030 Ciudad de México. Yää mkäjpxt: 55 5229 5600.

Delegaciones de la CDHCM: <https://piensadh.cdahcm.org.mx/index.php/folletoser/2024-delegaciones>

Juun tyunt xëjny koots ka'pxy tu'uk jëmëjk. Ka't yä'ät pëtëjkë'ëny yakkujëy.

Página web: <https://cdhcm.org.mx>

Correo electrónico: cdhcm@cdhcm.org.mx

 /CDHCMX

 @CDHCMX

 @CDHCMX

